

Семантика домінантних концептів у релігійних медіа-текстах он-лайн-формату / М. А. Рожило // Волинь філологічна: текст і контекст. Актуальні проблеми сучасного мовознавства: зб. наук. пр. / упоряд. І. П. Левчук. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. – Вип. 14. – С. 194–201.

УДК 304.659.3

М. А. Рожило – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри видавничої справи та редагування і журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Семантика домінантних концептів у релігійних медіатекстах онлайн формату

Роботу виконано на кафедрі видавничої справи та редагування і журналістики СНУ ім. Лесі Українки

Проаналізовано актуальні проблеми релігійної комунікації в інформаційному просторі мас-медіа. Досліджено контент релігійних медіатекстів онлайн формату. З'ясовано семантику ключових концептів.

Ключові слова: релігійна комунікація, концептуальні засади, комунікативні технології, концепт, семантика.

Рожило М. А. Семантика домінантних концептов в релігійних медіатекстах онлайн формату. Проаналізовані актуальні проблеми релігійної комунікації в інформаційному просторі мас-медіа. Досліджено контент релігійних медіатекстів онлайн формату. Виявлено семантику ключових концептів.

Ключевые слова: релігійна комунікація, концептуальні засади, комунікативні технології, концепт, семантика.

Rozhylo M. A. Semantics of dominant concepts in religious mediatexts on-line of format. The issue of the day of religious communication is analysed in informative space of mass-medias. Investigational content of religious mediatexts on-line of format. Semantics of key concepts is found out.

Key words: religious communication, conceptions, communicative technologies, concept, semantics.

Постановка наукової проблеми та її значення. Релігійні тексти мають потужний вплив на формування та розвиток національної свідомості українців, про що свідчить актуалізація новітніх форм Інтернет-комунікації: електронних версій друкованих релігійних видань, блогів

священнослужителів; можливість парафіян спілкуватися в соціальних мережах, заходити на спеціалізовані веб-сторінки, об'єднуватися в релігійні спільноти, шукати однодумців в Інтернет-просторі, залишати свої відгуки та коментарі на новини світського та духовно-релігійного змісту тощо.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Науковий інтерес до феномену релігійної комунікації як до певної (особливої, специфічної) структури людського існування, в просторі якої здійснюються основні види його діяльності, з часом не тільки не зменшується, але й посилюється. Так, тлумачення понять «релігійна інформація» та «релігійна комунікація» знаходимо у дослідженні професора А. Бойко [4]; особливості і роль богословських концепцій у формуванні протестантських ЗМК України вивчає М. Балаклицький [2]; проблеми співіснування релігії та віртуальної реальності аналізує О. Бегей [3]; місце Церкви в глобальній мережі з'ясовує С. Мінін [11] та ін. Семантика ключових концептів релігійних медіатекстів у онлайн форматі досі не була предметом окремого наукового вивчення.

Як зауважує дослідник С. Свистунов, «сьогодні усе ширше розвивається так званий світ онлайн у віртуальному Інтернет-просторі, і, відповідно, “релігія онлайн”. Більша частина людей у сьогоднішньому світі бере участь у реальних богослужіннях рідше, ніж в онлайн-чатах і відеоконференціях. До мережі звертаються зазвичай частіше, ніж до Біблії або буддійських сур. При цьому притаманна Інтернету анонімність у багатьох випадках робить віртуальне спілкування людини з будь-ким більш “інтимним” і бажаним для нього, ніж звичайна сповідь чи публічна молитва. Відтак нове століття породжує нові релігійні прояви і нові форми існування Церкви» [14]. Підтримуємо тезу науковця щодо впливу релігійних Інтернет-сайтів на свідомість аудиторії.

Контент релігійних медіатекстів визначають ключові концепти, які реалізуються через смислові одиниці. Вчена Т. Кузнєцова, досліджуючи аксіологічні моделі мас-медійної інформації, ключовими, або домінантними, концептами тексту пропонує називати «ті ментальні ціннісно-значущі

утворення, які є фіксаторами найбільш важливої для реципієнта соціокультурної інформації, необхідної для адекватного розуміння смислу матеріалу» [7, 152].

Метою нашого дослідження є з'ясування семантики ключових концептів у релігійних медіатекстах онлайн формату (на прикладі інтернет-версій часопису Волинської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату «Волинські єпархіальні відомості» та католицького суспільно-релігійного часопису «CREDO»).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Релігія, духовність, віра – важливі чинники творення загальнолюдських цінностей, першооснов моралі. Цими поняттями окреслюються ідейно-тематичні орієнтири періодики церков та релігійних організацій. Як стверджує О. Каневська, «морально-християнські цінності, що духовно об'єднують людей, відбиваються в моральнісних орієнтаціях, в культурі, національних традиціях, в яких закріплюються загальнолюдські настановлення й інтереси, та акумулюються в релігії, яка тим самим сприяє збереженню загального моральнісного фонду людства» [5, 10]. Додамо, що християнські цінності є основою духовності, життєвого вибору людини. Адже вчинки кожного безпосередньо керуються нашою свідомістю, світоглядом. Людина, шукаючи своє місце в житті, зіставляє свої уявлення про світ із реальністю, та наштовхуючись на невідповідність, перебуває в безвиході. Співвідношення бажаного та існуючого, орієнтація на ідеали, наявність переконань – основні концепти світогляду людини.

Зауважимо, що найважливішу текстову інформацію в межах релігійного медіатексту онлайн-формату несуть власне релігійні концепти *Боже Слово (Слово Спасителя), Свята (Вічна) Книга*. Названі концепти не існують ізольовано: взаємодіючи між собою, вони об'єднують тематично споріднені мовні одиниці. Так, семантично близькі концепти функціонують у такому контексті: «Свідома і добровільна приналежність християн до Вселенської Церкви гарантує слухняність *словам Спасителя*. Вони будуть

збиратися на Євхаристії, слухати *Боже Слово*, а отже любити один одного і йти на весь світ і всьому творінню звіщати Добру Новину. Тоді християни будуть як світильники на свічниках і сіллю землі, будуть і на видноті в Господніх очах» (Тут і далі курсив наш. – М. Р.) [1].

Взаємодія синонімічних концептів *Святе Письмо (Біблія), Вічна Книга* та *Слово Боже* посилює значення морально-етичної категорії *любов*: «Коли говоримо «*Святе Письмо, Слово Боже, Боже Об'явлення*» і тому подібне, то маємо на увазі *Біблію*. Бог є *любов*. Він завжди живе в любові. Бог забажав поділитись цим з іншими. Для цього Він створив *світ*, спочатку *небесний* (ангелів), а потім *земний*. Про все це написано у *Вічній Книзі*» [10]. У цьому ж контексті спостерігаємо антонімічну пару *світ небесний – світ земний*, яка містить у своїй структурі протилежні поняття. Таке поєднання забезпечує можливість для реципієнта порівняти різні категорії, замислитись над з'ясуванням суті істинних тверджень.

За посередництвом Інтернету Церква обмінюється інформацією із громадськістю, проводячи інтерактивний діалог зі світом. А це, в свою чергу, збагачує взаємодію між комунікаторами та реципієнтами. Тому ті, кого цікавить певна проблема, її вирішення намагаються знайти на спеціалізованих Інтернет-сайтах. Звідси – актуальність рубрики «Відповідь богослова» («Волинські єпархіальні відомості»). На запитання відповідають священнослужителі, даючи чіткі і зрозумілі тлумачення основ християнського віровчення, пояснюючи правила поведінки в храмі, коментують значення церковних таїнств тощо. Таке спілкування на шпальтах часопису нагадує безпосереднє, щире спілкування мирян із духовними особами. Зокрема, молодь цікавить одне з найпоширеніших запитань: навіщо під час посту обмежувати себе у їжі та веселощах? Ґрунтовною є відповідь протоієрея Віктора Пушка: «У Церкві є *час скорботи* і є *час радості*. Проте слід віднайти рівновагу між цими двома станами душі. А Великий піст це, власне, *час усвідомлення своєї гріховності* й намагання її позбавитись, долучившись до Бога. Піст повинен нас змінювати. Тому його й необхідно

звершувати одночасно в душі смирення і *радості*. Але радість ця має йти від глибини серця, а не від тілесних насолод чи розваг. Адже чим глибше *покаяння* людини перед Богом, тим більше *радості* від прощення, більше миру і спокою. *Духовна радість* не пов'язана з веселощами, розвагами чи комфортом. У час посту варто зосередити свої *душевні й тілесні сили* на благочесті й розсудливості, на стриманості й ділах милосердя. А порожні розваги, марна трата часу, пустослів'я, надмірний сміх ці сили розпорошують» [13]. У наведеному уривку фіксуємо поступове наростання емоційної насиченості домінантних понять: від *скорботи*, усвідомлення своєї *гріховності*, до *покаяння* і, нарешті, *радості*. Така ієрархія понять, вершину якої посідає концепт *радість*, активізує духовну свідомість реципієнтів, наочно ілюструє необхідність та важливість посту.

Філософська категорія *життя* також повсякчас осмислюється в релігійних медіатекстах. Так, через взаємодію із поняттям *дар*, названа категорія набуває оцінного смислу, увиразнюється, підсилює значущість явища: «Кожна людина в першу чергу повинна пам'ятати, що її *прихід у світ* не є випадковістю, це *дар життя* від Бога і благословення Боже. Лише Всевишній може *дарувати життя* людині і лише Він може його забрати. Роль людини з приходом її у світ чітко визначена – дотримуватися Заповідей Божих, славити Творця і блаженствувати у цій славі. А те, що людина утруднює свою місію, це вже інша справа. Склалося у суспільстві так, що людина переоцінює свою роль і вважає себе господарем, ніби вона особисто визначає свою долю та долю іншої людини. Та потрібно пам'ятати, що лише *добримися справами* людина виправдовує *дар життя* і прославляє Бога, а кожен *прикрий вчинок* спрямований проти Заповідей Божих» [12]. Семантично близькими ключовими словосполученнями, що пов'язані між собою за змістом, є *дар життя* та *прихід у світ*. Поєднання цих образних конструкцій задає загальну позитивну оцінку тексту. До того ж у концептуальній структурі наведеного уривку фіксуємо семантично

протилежні конструкції *добрі справи – прикрий вчинок*, що позначається на оцінці адресатом змісту тексту в цілому.

Образна структура релігійного тексту вибудовується, переважно, на порівняннях, протиставленнях та паралелях між категоріями, характерними для світського життя, і духовними концептами, церковними термінами, як-от: *душа – тіло, вранці – ввечері, вдих – видих; очищення – Сповідь, їжа – Євхаристія*: «Людська душа – як і тіло – має свій ритм і потреби. Як вранці людина вдихає, а ввечері видихає, так і душі потрібно це зробити. Цим вдихом і видихом є ранішня і вечірня молитва. Як і тілу, душі потрібне очищення та їжа – Сповідь і Євхаристія» [9].

Потужний блок ключових концептів морально-етичного змісту також фіксуємо в медіатекстах онлайн формату. Зокрема, актуальним у сучасному світі є поняття милосердя, співчуття до слабких та немічних. Першопочатково номінація *милостиня* має позитивний оцінний зміст – розглядається як «безкорисливий акт доброти», і поглиблюється та увиразнюється в такому контексті: «Крім посту, Ісус нагадує учням ще дві фундаментальні речі: *милостиню* і *молитву*. Зрозуміло, що в цей час напружених духовних змагань не може забракнути молитви. Молимося у спільноті, в храмі, під час Служби Божої, Хресної Дороги, але Богові мила теж молитва приватна, та, що відбувається «у тайні» (пор. Мт. 6,6), у тиші й зосередженні, коли людина перебуває з Ним віч-на-віч. *Милостиня*, тобто безкорисливий акт доброти, *милосердя* щодо іншої людини, допомагає побороти егоїзм, чинить серце вразливим на потреби інших. Якщо прислухаємося до порад Ісуса і зробимо в щоденному житті трохи більше місця на піст, молитву й милостиню, то час Великого Посту, який розпочинається, стане *часом благодаті та навернення*, часом, коли особистим зусиллям робимо більше місця для Бога в нашому житті» [8]. Значення поняття *милосердя* поступово зростає та досягає апогею: фіксуємо висхідний розвиток від потрактування милостині як фундаментальної

категорії релігії до досягнення завдяки їй найвищого блага – Божої *благодаті*.

Подібну тенденцію спостерігаємо також у контексті: «Окрім того, що наші *пожертвування*, зроблені заради Христа, отримує Сам Бог, *милостиня* має ще одну цікаву властивість. Вона *повертається* до того, хто її подав, і не просто повертається, а у багато разів *збільшена*. Так каже Біблія і досвід багатьох людей» [6]. У наведеному матеріалі актуалізується позитивне значення категорії *милостиня* завдяки підсиленню оцінки, що виражається дієслівною конструкцією із кількісним значенням – *повертається... у багато разів збільшена*. Наслідком такого поєднання є тенденція до благочинних дій вірян, що останнім часом активізувалася в сучасному релігійному та світському житті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Контент релігійних медіатекстів онлайн формату засвідчує поєднання у концептуальній структурі власне релігійних, філософських та морально-етичних домінантних категорій. Взаємодіючи, вони впливають один на одного, підсилюючи зміст ключових понять, відкриваючи нові оцінні смисли, і навпаки – семантично протилежні конструкції позначаються на оцінці адресатом змісту тексту в цілому.

Автори та редактори Інтернет-сайтів виступають від імені Церкви, тлумачать аудиторії її позицію щодо важливих для суспільства проблем, активізують духовну свідомість реципієнтів тощо. Позиція Церкви, представлена в матеріалах вищезгаданих сайтів, ґрунтується на засадах духовності, принципах гуманізму, прагненні відійти від надмірного моралізаторства. Проаналізовані домінанти спрямовані на відтворення цілісного смислу релігійної Інтернет-комунікації, відображають сутність і значимість місця, яке посідають найвищі морально-етичні категорії в житті вірян.

Перспективним, на наш погляд, видається побудова проблемно-тематичної моделі релігійної Інтернет-комунікації, на основі виокремлення та аналізу ключових концептів медіатекстів в онлайн-вимірі.

Список використаної літератури

1. Багінський М. Бути християнином – це бути на видноті / М. Багінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2011/01/39863>
2. Балаклицький М. Феномен комунікації : релігійний контекст / М. Балаклицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/balaklitsky/fen_com.pdf
3. Бегей О. І. Релігія та віртуальна реальність : проблеми співіснування / О. І. Бегей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/intelekt/2010_8/Begey.pdf
4. Бойко А. А. Релігія в мас-медіа України : тексти лекцій / А. А. Бойко. – К., 2009. – 158 с.
5. Каневська О. Б. Виховання особистості на засадах морально-християнських цінностей в Україні (XVII – перша пол. XVIII ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / О. Б. Каневська. – Луганськ, 1997. – 27 с.
6. Качуровська О. Милостиня: за і проти / О. Качуровська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2011/01/38658>
7. Кузнецова Т. В. Аксиологічні моделі мас-медійної інформації : монографія / Т. В. Кузнецова. – Суми : Університетська книга, 2010. – 304 с.
8. Кусьнеж В. Попільна середа / В. Кусьнеж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2012/02/15052>
9. Лабінська К. «У нашому народі міцно вкоренився християнсько-поганський суржик»: о. д-р Юрій Саквук / К. Лабінська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2013/02/76921>
10. Липчик В. Книга книг / В. Липчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoslavja.lutsk.ua/vev/stattja/?newsid=1205>
11. Минин С. Место Церкви в глобальной сети / С. Минин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://religion.ng.ru/event/2006-12-20/3_mesto.html
12. Михаїл, архієпископ Луцький і Волинський. Берегти життя / Архієпископ Луцький і Волинський Михаїл [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoslavja.lutsk.ua/vev/stattja/?newsid=1429>
13. Пушко В. Піст повинен змінювати / В. Пушко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravoslavia.volyn.ua/gazeta/stattja/?newsid=2625&ncategory=vidpovid_bogoslova
14. Свистунов С. В. Бізнес-комунікації в новітніх релігійних течіях: проблема громадського та законодавчого контролю / С. В. Свистунов // Релігійна свобода. Законодавство України «Про свободу совісті та релігійні організації»: європейські стандарти та українські реалії : наук. щорічник [Електронний ресурс] / [за заг. ред. А. Колодного (гол. ред.), М. Бабія, Л. Филипович]. – К., 2007. – № 11. – С. 132–138. – Режим доступу : <http://religstudies.org.ua/main.php?display=element&SID=8f08d41&EID=bc4cf90&page=1#bc4cf90>